

COL·LABORACIÓ

SANT ANDREU DE LA SERRA, UN "UNICUM" DEL S. XI

L'ermita de Sant Andreu de la Serra (Llimiana, Pallars Jussà) és una església romànica de mides i característiques normals per a aquest tipus de construcció (1). El seu estat de conservació és molt precari, té la coberta esfondrada. L'interès historiogràfic d'aquesta església està determinat pel fet d'ésser un *unicum*: té dos absis i una sola nau. Jordi Mir va escriure, l'any 1975, que "podia constituir un cas singular" (2). Aquesta afirmació queda avalada per l'aportació de l'ARCAT (Centre d'Art Romànic Català), que ha inventariat 3.020 esglésies romàniques i només ha detectat amb aquestes característiques l'església de Sant Andreu (3). Dues esglésies tenen també una certa semblança: Espirà de l'Aglí (Rosselló) (4), i Montboló (Vallespir) (5), amb una nau i dos absis refosos en el gruix del mur. En realitat són dues esglésies de planta rectangular, que tipològicament recorden els edificis d'estil cistercenc. Aquestes dues construccions les hem de datar a cavall de l'any 1200, un centenar llarg d'anys posteriors a l'ermita de Sant Andreu. L'església de Sant Martí de Tatzó (Rosselló) (6) és una construcció amb un absis i dues naus. La resta de les esglésies aportades per Jordi Mir per comparar amb Sant Andreu són en realitat, com molt bé diu, esglésies romàniques d'una sola nau a les quals s'ha adossat en època posterior una altra nau (7).

Sant Andreu de la Serra continua, 25 anys després de la seva "descoberta", mancada d'un estudi de la seva història. El 14 de juny de 1975 vam fer, amb la meva muller Francesca Riera (+), una prospecció arqueològica que ens permeté descobrir una necròpolis al costat de la zona absidal, amb una extensió no superior a deu metres de les parets de l'església. Foren excavades dues tombes, de coberta de lloses, i datades altres tres. Aquesta prospecció i estudi no ha tingut continuïtat, fet que solament ens permet valorar l'existència d'aquest cementiri sense aprofundir en cap mena de resultat (8).

A títol de conclusió farem una breu hipòtesi de treball de la història de Sant Andreu de la Serra. Aquesta església, un edifici del segle XI, en el seu origen tindria una funció parroquial, ja que en cas contrari no ens expliquem l'existència d'aquest cementiri. Aquesta parròquia tindria com a missió la pastoral dels habitants del petit nucli de població del qual es detecten restes per l'entorn de l'església. Aquest nucli de poblament l'hem de relacionar amb la tasca de planificació i parcel·lació de les terres dels comtats catalans durant els segles X i XI. L'església de Sant Andreu seria el testimoniatge de la tasca d'organització del país feta per Arnau Mir de Tost (1000-1072) (9). La població d'aquesta contrada va patir les conseqüències de la crisi agrícola iniciada a partir de darreries del segle XII i molt més la demogràfica del segle XIV. Sant Andreu no consta a les "Rationes" (10). En aquesta data l'església de Santa Maria de Llimiana era la parròquia d'aquesta àrea, tal com ho ha estat fins l'actualitat.

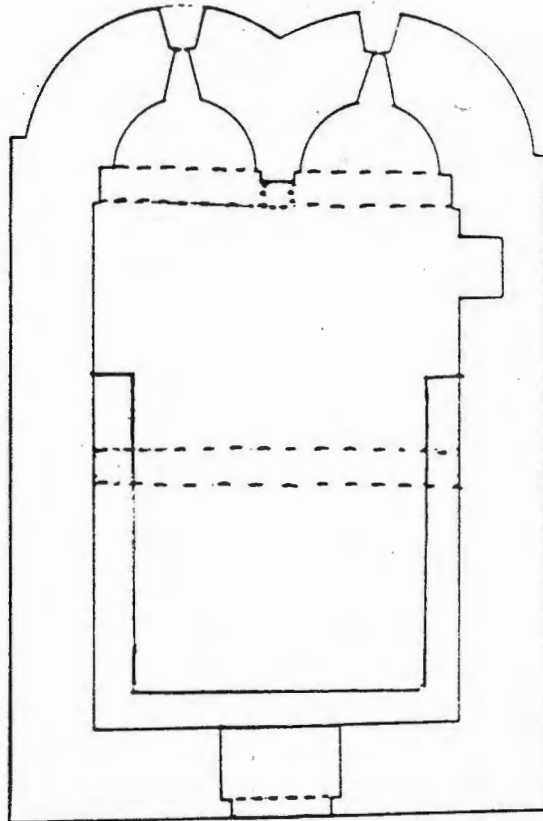
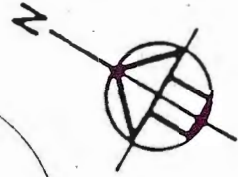
Sant Andreu de la Serra presenta un altre problema. Quina era l'advocació del segon absis? No pensem que fos possible la dedicació a Sant Pere, germà de Sant Andreu. La importància del príncep dels apòstols no creiem que pogués ésser desplaçada per l'advocació de Sant Andreu. Aquesta mancança de coneixements de la segona advocació també la trobem a les esglésies d'Espirà de l'Aglí i de Montboló, aquesta darrera dedicada, així mateix, a l'apòstol Sant Andreu.

Sant Andreu de la Serra continua guardant el seu secret històric, emperò és testimoniatge d'una realitat en part oblidada però realitat ara fa mil anys.

Joan-F. Cabestany i Fort

Notes:

- 1.— Jordi Mir: "Llimiana i l'ermita de Sant Andreu". Col. Arxiu Bibliogràfic Excursionista de la Unió Excursionista de Catalunya, 18. Barcelona, Rafael Dalmau Editor, 1975, 31 pàgines amb il·lustracions. Segona edició, Ajuntament de Llimiana, Garsineu Edicions, Tremp, 1996, 55 pàgines amb il·lustracions.
- 2.— Jordi Mir: "Llimiana...", 1975, pàgina 28.
- 3.— Consulteu Centre d'Art Romànic Català (ARCAT), Sant Andreu de la Serra (codi 1533).
- 4.— ARCAT, Espirà de l'Agll (codi 643). Vegi's Puig i Cadafalch, J.: "L'arquitectura romànica a Catalunya. Segles XII i XIII", Vol. III-1. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1983, segona edició facsímil, pàgina 383, fig. 519, Catalunya Romànica, Vol. XIV (El Rosselló), Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1993, pàgines 222, 223 i 225.
- 5.— ARCAT, Montboló, Sant Andreu (codi 644). Vegi's Puig i Cadafalch, J.: "L'arquitectura romànica a Catalunya. Segles XII-XIII", Vol. III-1. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1983, segona edició facsímil, pàgina 282, fig. 516, i Catalunya Romànica, Vol. XXV (El Vallespir), El Capcir, La Fenolleda, El Perapertusès). Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1996, pàgina 135.
- 6.— ARCAT, Sant Martí de Tatzó (codi 642). Vegi's Puig i Cadafalch, J.: "L'arquitectura romànica a Catalunya. Segles XII-XIII", Vol. III-1. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1983, segona edició facsímil, pàgina 382, fig. 517, i Catalunya Romànica, Vol. XIV (El Rosselló). Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1993, pàgina 106.
- 7.— Jordi Mir: "Llimiana...", 1975, pàgina 28, i "Llimiana...", 1996, pàgines 47 i 48.
- 8.— Jordi Mir: "Llimiana...", 1996, pàgines 52 i 53.
- 9.— Jordi Mir: "Llimiana...", 1975, pàgina 26, i "Llimiana...", 1996, pàgines 44 i 45. "...En efecte, Pere de Marca, a la seva Marca Hispanica, apareguda pòstumament el 1668, en transcriure la butlla de Benet VI, abril de l'any 974, a l'abat Hildesind de Sant Pere de Rodes confirmant els béns del monestir, diu *...et in comitatu Paliarensis, iuxta civitatem Llimianali, ecclesiam sancti Andree, et omnia quae habet in eodem comitatu*. La transcripció que en fa l'historiador i eclesiàstic francès d'origen occità no procedeix del document original, que no es conserva, sinó de la còpia que figura en el Cartulari de Sant Pere de Rodes". Aquest document, d'ésser verídic, no descriu l'actual edifici de Sant Andreu sinó que correspondria a una construcció preromànica. La nostra opinió és que s'haurien de verificar les possibles deformacions o interpolacions que el document del Cartulari pot presentar.
- 10.— "Rationes Decimarum Hispaniae (1279-1280)". "Catalunya, Mallorca i València", Barcelona, CSIC, 1946, pàgina 201, any 1280. *Item a capellano de Llinyana, pro decima quarti, quinti et sexti annis: 172 sous jaquesos*. La distància entre Llimiana i Sant Andreu és de 1,9 Km (Jordi Mir: "Llimiana...", 1975, pàgina 27, i "Llimiana...", 1996, pàgines 45 i 46. Aquesta distància és la que correspon aproximadament a mitja hora de camí, valor canònic que justificava l'existència d'una parròquia. Al decaure el poblament, Sant Andreu seria sufragània fins el moment en què quedà totalment despoblada, cosa que creiem que es podria haver produït al segle XIV.

*Sant Andreu de Llimiana (o de la Serra).
Planta de: J.A. Corbella*

Dimensions:

- Llargada de la nau: 6,80 m.
- Amplada de la nau: 3,80 m.
- Gruix dels murs: 0,90 m.
- Profunditat dels absis: 1,10 m.